

Piotrowski, Dariusz

Wpływ czynników zewnętrznych na dalsze możliwości rozwoju województwa mazowieckiego

---

Rocznik Mazowiecki 18, 224-231

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dariusz Piotrowski

Wpływ czynników zewnętrznych na dalsze możliwości rozwoju województwa mazowieckiego

Wstęp

Województwo Mazowieckie jest największym pod względem terytorialnym i ludnościowym województwem w Polsce, które zarazem wykazuje najwyższy poziom rozwoju. W porównaniu jednak z innymi europejskimi rozwiniętymi regionami Mazowsze cechuje się niską konkurencyjnością gospodarki oraz niższym poziomem życia jego mieszkańców. Wiek XXI to czas, w którym nasilają się procesy mające charakter globalny, tym samym wzrasta znaczenie przepływu dóbr, osób i informacji. W warunkach postępującej globalizacji dojdzie do zwiększonej konkurencji oraz współpracy pomiędzy państwami i regionami. Nie bez znaczenia na możliwości poszczególnych regionów będzie miała wpływ wzrastająca rywalizacja oraz wzajemne układy powiązań pomiędzy trzema głównymi światowymi biegunami wzrostu, do których zaliczają się: kraje Ameryki Północnej (USA, Kanada, Meksyk), kraje azjatyckie (Japonia, Chiny, tygrysy azjatyckie oraz Indie) oraz kraje Unii Europejskiej. Podobne relacje będą widoczne w mniejszej skali krajowej i regionalnej.

Bardzo istotną kwestię dla dalszego rozwoju każdego regionu stanowi dostosowanie się regionu do warunków zmieniającego się otoczenia zewnętrznego¹ oraz sprostanie współczesnym wyzwaniom cywilizacyjnym, wśród których można wymienić szybki postęp naukowo-technologiczny, powstawanie oraz kształtowanie się cywilizacji informacyjnej. Szczególne znaczenie dla polskich regionów ma fakt przystąpienia i funkcjonowania Polski w Unii Europejskiej, co w dużym stopniu będzie determinowało dalsze kierunki rozwoju polskich regionów. Ugruntowana pozycja Mazowsza w skali kraju wymusza, przy wykorzystaniu endo- i egzogenicznych czynników rozwoju, dalsze działania mające na celu podwyższenie pozycji województwa wśród europejskich regionów.

¹ Szerzej w: *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*, red. W. Rakowski, Wyższa Szkoła Rozwoju Lokalnego, Żyrardów 2005.

Uwarunkowania geopolityczne

W szerokim kontekście na sytuację w kraju, będą miały wpływ ogólne uwarunkowania geopolityczne (m.in. kształtowanie się nowych bloków o charakterze ekonomicznym i politycznym o zasięgu ogólnoświatowym). W przypadku Polski dużą rolę odrywają powiązania gospodarcze z Rosją, szczególnie energetyczne oraz sytuacja polityczna i gospodarcza państw powstałych w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego (głównie Ukrainy i Białorusi). Z punktu widzenia dalszych możliwości rozwojowych województwa mazowieckiego istotny wpływ będzie miało członkostwo Polski w Unii Europejskiej i wynikające z tego możliwości oraz zobowiązania. Akcesja Polski otworzyła nowe możliwości współpracy, dała szansę na szybkie zmiany w wielu dziedzinach życia społeczno-gospodarczego, zwłaszcza w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury technicznej, w tym szczególnie transportowej. Polska staje się krajem coraz bardziej otwartym na przepływ kapitału

w warunkach postępującej globalizacji i włączenia polskiej gospodarki w system światowych rynków finansowych i towarowych, Polska będzie ponosić negatywne konsekwencje ewentualnego pogorszenia się stanu bezpieczeństwa światowego.²

W interesie poszczególnych regionów jest utrzymanie stabilnych procesów wewnątrz Unii Europejskiej, gwarantujących trwałość przemian zarówno w wymiarze politycznym, jak i społeczno-gospodarczym. Rozwój gospodarczy Mazowsza powinien przyczynić się do poprawy poziomu życia jego mieszkańców. Ponadto powinien odbywać się w oparciu o zasady zrównoważonego i trwałego rozwoju, według których zostaje zachowana równowaga pomiędzy sferą życia gospodarczego i społecznego oraz potrzebą zachowania środowiska naturalnego, co jest zgodne z europejską polityką spójności.

Pomimo iż istnieją obszary w Europie, które wykazują dużą niestabilność polityczną (Bałkany, Nadniestrze), współcześnie nie występuje groźba poważnego wybuchu konfliktu militarnego, zagrażającego bezpośrednio Polsce. Większe zagrożenie stanowi terroryzm międzynarodowy. Szczególnie zagrożona jest Warszawa jako stolica państwa oraz siedziba władz województwa mazowieckiego. Ewentualne zagrożenia mogą destabilizować pozostałe części województwa mazowieckiego.

Położenie geopolityczne regionu

W zmienionej sytuacji geopolitycznej większe znaczenie mają europejskie połączenia komunikacyjne pomiędzy krajami wysoko rozwiniętymi Zachodniej Europy oraz krajami Europy Środkowo-Wschodniej. W Europie w ramach systemu TEN (*Trans-European Networks*) zostały określone transeuropejskie sieci transportowe (główne linie spinające kontynent). Rozwój tych sieci, polegający na rozbudowie i modernizacji infrastruktury transportowej, realizowany jest przy znacz-

² Narodowy Plan Rozwoju na lata 2007–2013, przyjęty przez Radę Ministrów 6 września 2005 r.

nym zaangażowaniu Unii Europejskiej. W celu nawiązania ściślejszej współpracy w zakresie modernizacji i rozwoju infrastruktury transportowej w wymiarze TEN z państwami Europy Środkowej i Wschodniej kandydującymi do członkostwa w Unii Europejskiej został zainicjowany proces TINA (*Transport Infrastructure Needs Assessment*). Zadaniem TINA jest określenie i modernizacja głównych europejskich tras transportowych oraz osiągnięcie interoperatywności infrastruktury i zarządzanie działalnością eksploatacyjno-przewozową na jej obszarze. Ze względu na swoje położenie województwo mazowieckie pełni rolę zwornikową w polskim układzie transportowym. Przy kompleksowym rozwoju sieci transportowej oraz wzroście znaczenia połączeń Wschód–Zachód przechodzących przez Polskę, rola ta może ulec dalszemu wzmocnieniu. W takim wypadku powinno wzrosnąć lub co najmniej sprzyjać wzrostowi znaczenia metropolii warszawskiej w układzie europejskim. Tym samym region mazowiecki może otrzymać nowe impulsy rozwojowe. Komisja Europejska zapowiedziała utworzenie specjalnego instrumentu wspomagającego rozbudowę transeuropejskich sieci transportowych i energetycznych, przewidującego długoletnie planowanie i finansowanie w ramach nowej perspektywy finansowej³. Szczególnie istotny jest dla województwa mazowieckiego rozwój paneuropejskich korytarzy transportowych kierunku Wschód–Zachód – trasa Berlin–Warszawa–Moskwa z odnogą *Via Baltica* w kierunku Litwy, Łotwy i Estonii oraz na kierunku Północ–Południe – trasa Gdańsk–Odessa prowadząca od trójmiasta przez Obszar Metropolitalny Warszawy, łącząca Morze Bałtyckie z Morzem Czarnym. Rozwój tras w obrębie tego korytarza powinien przyczynić się do integracji w ujęciu przestrzennym obszarów krajów, które są członkami Unii Europejskiej a aspirującymi do niej.

Przy rozbudowie transeuropejskich sieci energetycznych istotną rolę w rozwoju Mazowsza powinno odegrać umieszczenie budowy rurociągu Brody–Płock (przedłużenia rurociągu z Odessy) na liście projektów priorytetowych TEN-E oraz w dalszym okresie jego budowa, dzięki wykorzystaniu środków UE. Realizacja tego przedsięwzięcia stworzyłaby, w kilkuletniej perspektywie, możliwość większej dywersyfikacji źródeł dostaw surowców do UE, dzięki lepszemu dostępowi do kaspijskich surowców, ale także umocniłaby rolę przemysłu paliwowego i energetycznego w województwie mazowieckim⁴.

Mazowsze na tle Unii Europejskiej

Mazowsze ze względu na silną pozycję Warszawy jest liderem wśród polskich województw w zakresie podstawowych parametrów ekonomicznych. Na Mazowszu w 2003 r. wytworzone zostało 20,6% krajowego PKB. Według danych z 2001 r., poziom PKB w przeliczeniu na osobę w województwie mazowieckim stanowił jedynie 63,7% średniego poziomu Unii Europejskiej przed rozszerzeniem (69,6% po rozszerzeniu). Średni roczny przyrost PKB w województwie wykazuje dużą dynamikę i jest najwyższy w Polsce oraz kilkakrotnie wyższy od średniego w Unii

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

(tab.1). Przy utrzymaniu się tych tendencji istnieje spore prawdopodobieństwo, iż w okresie programowania, przypadającym na lata 2007–2013 Mazowsze osiągnie 75% średniej UE, co w konsekwencji może przemawiać za wyodrębnieniem stolicy z Mazowsza.

Tabela 1. Gospodarka województwa mazowieckiego na tle Unii Europejskiej

Wyszczególnienie		Unia Europejska przed rozszerzeniem	Unia Europejska po rozszerzeniu	Polska	Mazowsze
przyrost PKB (średni roczny % zmian), 1995–2001		2,5	2,6	6,3	10,4
przyrost PKB 2001–2002		0,5	1,1	2,9	3,1
PKB na osobę	2001, UE15=100	100,0	91,1	40,9	63,7
	średni 1999–2000–2001 UE15=100	100,0	91,0	41,1	62,2
	2001, UE25=100	109,7	110,0	44,9	69,9
	2002, UE25=100	110,0	100,0	45,0	69,5
zatrudnienie w sektorach (w % ogółem), 2002 Polska i Mazowsze – dane z 2004 r.	Rolnictwo	4,0	5,4	19,3	15,8
	Przemysł	28,2	28,8	28,6	22,2
	Usługi	67,7	65,8	52,0	62,0
liczba patentów na milion mieszkańców, średnia 1999–2000–2001		153,6	128,6	2,3	

Źródło: Eurostat; Rocznik Statystyczny Województw 2005, GUS; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego Nr 12/2005, US w Warszawie.

O atrakcyjności każdego regionu w dużym stopniu świadczy sytuacja na rynku pracy. Województwo mazowieckie, podobnie jak inne polskie regiony, wykazuje niski wskaźnik zatrudnienia. Przykładowo w roku 2004 wskaźnik ten w województwie wynosił 47,7%, podczas gdy w rozszerzonej UE – 63,3%. Niepokojącym zjawiskiem jest utrzymywanie się niskiego poziomu zatrudnienia oraz pogarszanie się sytuacji na rynku pracy (stałe obniżania się wskaźnika zatrudnienia), podczas gdy w krajach unijnych występuje jego stopniowy wzrost. Pomimo iż wskaźnik bezrobocia na Mazowszu jest od kilku lat najniższy w kraju i w 2005 r. wyniósł 13,8%, w zestawieniu z innymi regionami europejskimi jest bardzo wysoki (średni wskaźnik bezrobocia dla Unii Europejskiej – 8,7%).

Mazowsze na tle regionów europejskich wyróżnia się niekorzystną strukturą zatrudnienia (tab. 2). Zbyt dużo pracujących znajdowało zatrudnienie w rolnictwie. Podczas gdy w krajach rozszerzonej UE w 2004 r. w rolnictwie pracowało 5,4%, to w województwie mazowieckim aż 15,8%. Region cechuje też relatywnie niski udział zatrudnionych w usługach – 62,0%. W krajach UE wskaźnik ten osiąga poziom 65,8%.

Tabela 2. Rynek pracy województwa mazowieckiego na tle Unii Europejskiej

Wyszczególnienie		Unia Euro- pejska przed rozszerzeniem	Unia Euro- pejska po rozszerzeniu	Polska	Mazowsze
wskaźnik zatrudnienia, (w wieku 15-64 w % ludności w wieku 15-64), 2004	Razem	64,7	63,3	51,7	57,0
	razem, 1992	8,9			
wskaźnik bezrobocia (%)	razem, 2005	7,9	8,7	16,5	13,8
	trwale bezrobotni, 2002				
	(% ogółu bezrobotnych)	40,2	44,3	54,8	56,0

Źródło: Eurostat; Rocznik Statystyczny Województw 2005, GUS; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego Nr 12/2005, US w Warszawie.

Województwo mazowieckie charakteryzuje się korzystną strukturą demograficzną w porównaniu z rozwiniętymi regionami UE. Społeczeństwo Mazowsza jest stosunkowo młode. Wysoki jest udział osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a niższy w wieku 65 lat i starszych (tab. 3). Mazowsze w porównaniu ze średnią europejską cechuje się korzystnym poziomem wykształcenia ludności (tab. 3). Pomimo że na Mazowszu występuje niższy wskaźnik osób z wyższym wykształceniem, to powszechnym zjawiskiem jest wykształcenie średnie. Niski natomiast jest udział ludności o wykształceniu podstawowym.

Tabela 3. Ludność województwa mazowieckiego na tle Unii Europejskiej

Wyszczególnienie		Unia Euro- pejska przed rozszerzeniem	Unia Euro- pejska po rozszerzeniu	Polska	Mazowsze	
Ludność	w tys. osób, 2004	382721,7	456863,3	38190,6	5146	
	osób na 1 km ² , 2004	118,0	114,8	122,2	144,6	
Struktura wieku	% ludności w wieku (2004)	<15	16,3	16,4	17,2	16,0
		15-64	66,7	67,1	69,8	69,5
		65+	17,0	16,5	13,0	14,5
Wykształcenie	poziom wykształcenia osób w wieku 25-64 (% ogółu), 2002	podstawowe	35,4	32,6	19,1	18,2
		średnie	42,9	46,7	68,3	65,2
		wyższe	21,8	20,8	12,5	16,6

Źródło: Eurostat; Rocznik Statystyczny Województw 2005, GUS; Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa mazowieckiego Nr 12/2005, US w Warszawie.

Globalizacja

Cała przestrzeń świata podlega w coraz większym stopniu procesom mającym wymiar globalny, wśród których wymienić należy: szybki postęp technologiczny, kształtowanie się gospodarek opartych na wiedzy; globalizację procesów wytwórczych i usług, przemiany w przestrzeniach produkcyjnych (m.in. restrukturyzacja poszczególnych branży produkcyjnych i usługowych; przenoszenie produkcji w przemysłach tradycyjnych), wysoki stopień koncentracji rozwoju w wybranych obszarach oraz punktach osadniczych (szybko przebiegające procesy metropolizacji oraz peryferyzacji).

Przekształcenia we współczesnym świecie związane są ze zmniejszaniem się barier dostępności do nowych obszarów inwestycyjnych. Istotnym czynnikiem rozwojowym jest rozwinięta i stale podlegająca dynamicznej rozbudowie i modernizacji infrastruktura (techniczna, społeczna i informacyjna), umożliwiająca zwiększenie wymiany gospodarczej. Poza tym światowy układ gospodarczy opiera się w coraz większym stopniu na firmach o charakterze korporacyjnym i ponadnarodowym, wykorzystujących zalety skali oraz upowszechniania się rozwiązań technologicznych. Jak słusznie zauważono w „Narodowym Planie Rozwoju” –

w sektorze tradycyjnych gałęzi przemysłu i w rolnictwie Polsce coraz trudniej będzie sprostać konkurencji państw posiadających znacząco niższe koszty wytwarzania towarów. Globalny trend liberalizacji wymiany handlowej (symbolizowany przez działalność Światowej Organizacji Handlu) i związane z tym obniżanie stawek celnych nie ulegnie odwróceniu, więc konieczne jest szybkie przystosowanie się do zmieniających się okoliczności.⁵

Problem ten w dużym stopniu dotyczy województwa mazowieckiego, w którym występuje szczególnie duże zatrudnienie w rolnictwie. W celu zwiększenia swojej konkurencyjności, region powinien poszukiwać możliwości rozwoju opartego na sektorze nowoczesnych technologii i budowie gospodarki opartej na wiedzy.

Metropolie i peryferia

We współczesnym świecie wzrasta znaczenie metropolii, które skupiają większość pozytywnych impulsów rozwojowych. Metropolie są nośnikami postępu i dzięki systemowi powiązań z innymi metropoliami stają się głównymi motorami rozwoju współczesnych gospodarek regionalnych. Znaczenie województwa mazowieckiego wśród innych regionów europejskich będzie uzależnione od tego, jakie miejsce zajmie Warszawa w układzie metropolitalnym. Wytworzenie sprawnego systemu powiązań z innymi metropoliami powinno wpłynąć korzystnie nie tylko na sytuację Warszawy, ale również wywołać efekty mnożnikowe. Stolica kraju posiada największy potencjał gospodarczy, intelektualny, instytucjonalny oraz infrastrukturalny. Sprawia to, że Mazowsze jest regionem najbardziej

⁵ Ibidem.

atrakcyjnym dla inwestorów spoza kraju. Świadczy o tym wielkość kapitału zaangażowanego przez inwestorów zagranicznych (20% wartości wszystkich inwestycji bezpośrednich w Polsce). Kontakty z podmiotami zagranicznymi mogą i powinny służyć zdynamizowaniu funkcji stołecznych, jak i też wzmocnieniu funkcji metropolitarnych.

Nasilające się procesy polaryzacyjne z jednej strony kształtują silne ośrodki i obszary, które są zdolne do uczestnictwa w konkurencji światowej, z drugiej zaś – wywołują procesy marginalizacji obszarów, których rozwój jest opóźniony. W następstwie tych procesów wzrastają dysproporcje pomiędzy rdzeniami i peryferiami. Wysokie zróżnicowanie wewnątrzregionalne szczególnie widoczne jest w wojewódzkim mazowieckim. Sytuacja ta jest w dużym stopniu pochodną procesów, jakie mają miejsce na obszarze UE, gdzie formuje się silny rdzeń (obszar Niemiec, Francji, krajów Beneluksu i Włoch). Europejskie bieguny wzrostu niekorzystnie wpływają na znaczne obszary krajów środkowo-wschodniej Europy, które ulegają marginalizacji. Niebezpiecznym zjawiskiem dla Polski, w tym w szczególności dla Mazowsza jako regionu o najwyższym potencjale intelektualnym, jest nasilający się „drenaż mózgow” na rzecz światowych i europejskich rozwiniętych gospodarczo regionów. Stan taki wymusza działania na rzecz równoważenia rozwoju, szczególnie w sferze podziału dóbr oraz eliminacji barier w dostępności do dóbr i usług.

Konkurencyjność

W ujęciu europejskim „Strategia Lizbońska”⁶ oraz „Nowe Partnerstwo dla spójności”⁷ wyznaczają kierunek rozwoju Europy w stronę zwiększenia konkurencyjności gospodarek oraz spójności. Rozwój ten ma być oparty w dużej mierze na społeczeństwie informacyjnym oraz gospodarce opartej na wiedzy⁸.

W celu utrzymania silnej, konkurencyjnej pozycji w skali europejskiej województwa mazowieckiego muszą być stworzone odpowiednie warunki, które by pozwoliły wykorzystać wysoko wykwalifikowaną siłę roboczą, dostosować infrastrukturę techniczną i społeczną do wymogów dobrze rozwiniętej gospodarki oraz rozwinąć zaplecze naukowo-badawcze i innowacyjne. Stanowi to ogromne wyzwanie dla regionu, który ze względu na swoją silną pozycję w kraju aspiruje do stania się jednym z najbardziej rozwiniętych regionów Unii Europejskiej.

⁶ Strategia Lizbońska – program społeczno-gospodarczy Unii Europejskiej uchwalony w 2000 r. podczas szczytu Rady Europejskiej w Lizbonie. Celem Strategii jest utworzenie na terytorium Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy, zdolnej do długotrwałego rozwoju, tworzącą większą liczbę lepszych miejsc pracy oraz charakteryzującą się większą spójnością społeczną.

⁷ Trzeci Raport na temat spójności gospodarczej i społecznej – *Nowe Partnerstwo dla spójności. Konwergencja, konkurencyjność, współpraca*, Bruksela 18 02 2004, COM(2004) 107.

⁸ OECD definiuje gospodarkę opartą na wiedzy (GOW) jako gospodarkę bezpośrednio bazującą na produkcji dystrybucji i wykorzystaniu wiedzy i informacji. Wiedza jest rozumiana w tym ujęciu jako produkt oraz jako czynnik napędzający wzrost gospodarczy. Za cechę najważniejszą gospodarki opartej na wiedzy uznaje się rosnące znaczenie w globalizacji, w technikach informatycznych, a nade wszystko w rozwoju nauki i wiedzy jako leżących u podstaw zmian zachodzących w gospodarce.

Mazowsze w porównaniu z europejskimi regionami stołecznymi wykazuje niższe wskaźniki rozwojowe. Województwo mazowieckie charakteryzuje się niskim poziomem nakładów na sferę B+R. Wśród 239 regionów rozszerzonej UE zajmuje dopiero 185 pozycję. Zachodzi potrzeba silnej integracji zaplecza naukowo-badawczego ze sferą gospodarki. Będzie to miało wpływ na proces przejścia nauki polskiej od etapu imitacji do etapu innowacji i generowania przez region własnych rozwiązań w obszarze rozwoju nowoczesnych technologii oraz dyfuzji innowacji.

Podsumowanie

O dalszym rozwoju województwa mazowieckiego w dużym stopniu będą decydować czynniki zewnętrzne. Jako najważniejszy przyjmuje się rozwój sytuacji geopolitycznej na świecie oraz to, jakie miejsce zajmie Unia Europejska w układzie światowym. Czy będzie w stanie sprostać wyzwaniom cywilizacyjnym i być na tyle silnym biegunem wzrostu, aby w wyniku walki konkurencyjnej z innymi rynkami światowymi utrzymać swoją spójność w ujęciu przestrzennym, gospodarczym i społecznym? Istnieje duże zagrożenie, że poszukując przewag kooperatywnych UE może wybrać kierunek rozwojowy w stronę wzmocnienia najsilniejszych regionów ekonomicznych. W wyniku tak prowadzonej polityki może dojść do pogłębiania się nierówności pomiędzy regionami europejskimi. Region mazowiecki, pomimo iż wykazuje najwyższe wskaźniki rozwojowe, znajduje się jednak w obszarze określanym jako peryferia Europy. Brak przyjęcia, jako standard, polityki spójności oraz rzeczywiste przeniesienie polityki równoważenia w życie spowoduje negatywne skutki dla całej przestrzeni państwa polskiego. Dlatego pomimo globalnych trendów, które mogą być nieprzychylnie dla równomiernego rozwoju, Polska (w tym województwo mazowieckie) powinna dążyć do w miarę harmonijnego rozwoju. Taką szansą jest rozwój technik informacyjnych i kształtowanie się środowisk innowacyjnych.

Należy jednak pamiętać, że na możliwości rozwojowe regionu będzie miała wpływ polityka gospodarcza i regionalna państwa. Pomimo przyjętego w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego⁹ założenia o policentrycznym zrównoważonym rozwoju Mazowsza, przy braku wsparcia z zewnątrz, nie jest to możliwe¹⁰. Wiele zależy od stworzenia zdecentralizowanego systemu finansów publicznych oraz zarządzania krajem, co ograniczy rolę administracji rządowej na rzecz władz samorządowych przez przeniesienie części kompetencji. Bardzo istotnym będzie poziom rozwoju sąsiednich województw oraz spójna i efektywna współpraca między regionami.

⁹ Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego, Sejmik Województwa Mazowieckiego, Warszawa 2001.

¹⁰ D. Piotrowski, W. Rakowski, *Wizje i możliwości rozwoju regionu w świetle Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego*, w: *Procesy dostosowawcze województwa mazowieckiego do nowych warunków otoczenia*, op. cit., s. 213-222.